

ARNE JONES-SÄLLSKAPET

Medlemsblad

Arne Jones huvuden

Arne Jones var en flitigt anlita porträttör och flera av hans huvuden, eller konstnärliga avbildningar i lera, var porträtt av personer han träffat, kulturpersoner av olika slag inom konst, litteratur, musik eller museivärlden. Inalles gjorde Jones ett 70-tal huvuden.

Nedan följer Birgitta Holms beskrivning av hur porträtthuvudet av Rut Hillarp kom till, enligt Rut Hillarps egna dagboksanteckningar.

Därefter bild av porträttet och Birgitta Holms efterord.

Vi finns på Instagram och Facebook.

Vår hemsida är fylld av artiklar och bilder om Arne Jones stora produktion och hans liv. Gå in på www.arnejones.se och få ny kunskap som berikar ditt intresse för Arne Jones konstnärskap.

På hemsidan finns kontaktuppgifter och betaluppgifter för medlemskap. Kanske har du någon vän som vill bli medlem i Arne Jones-sällskapet. För mer information kontakta vår sekreterare Svante Junker - info@arnejones.se

ARNE JONES-SÄLLSKAPET

den 15 januari 2022

Medlemsblad

Etapper i ett huvuds historia

Min bekantskap med Arne Jones porträtthuvud av Rut Hillarp är nästan lika gammal som min bekantskap med Rut själv. Rut blev min lärare i svenska i tredje ring i Statens normalskola hösten 1953. Som vår klassföreståndare bjöd hon tidigt hem oss till sin HSB-lägenhet på Siljansvägen i Årsta. Där, ovanpå en bokhylla i hörnet intill balkongdörren i vardagsrummet, stod skulpturen. Den var lika självklar i lägenheten som hon själv, och i mina ögon en lika giltig inkarnation av henne, något som vi kommer se går igen även hos andra.

Huvudet av Rut är ett av de första i raden av 40-talistporträtt som Jones gjorde – Karl Vennberg, Erik Lindegren, Sven Alfons, Maria Wine, Stig Dagerman, Lennart Göthberg, Axel och Nora Liffner. Kanske är det därför som det framträder som mer realistiskt än de andra, närmare Pär Lagerkvist och Lars Ahlin och längre ifrån Karl Vennberg och Maria Wine. Rut började sitta för sitt porträtt i november 1949, och redan i början av 1950 måste det ha varit färdigt då det dyker upp i *De vita händerna*, den film som Rut Hillarp gjorde tillsammans med Mihail Livada i början av året.

I den utförliga dagbok som Rut förde under stora delar av sitt liv finns inte ett ord om hur det var att sitta för Jones, eller hur hon upplevde honom som konstnär eller människa. Självklart uppskattade hon honom. Av hennes kalender framgår att hon var på vernissage när utställningen Konkret öppnade på Galleri Blanche 1949. Hon levde under en månad hösten 1948 med Jonesbeundraren Gösta Oswald. Men likt Lars Ahlin ingick inte Jones i umgängeskretsen som för Ruts del bland diktarkollegerna omfattade Vennberg och Lindegren, poeterna Eivor Burbäck och Solveig Johs, grannen och Parabellumförfattaren Olov Jonason, i någon mån kritikerna och poeterna Axel Liffner, Stig Carlson och Stig Sjödin.

När Lars Ahlin och Rut möttes var det huvudsakligen i samband med offentliga evenemang, och det var vid ett sådant som idén om ett porträtt först kom upp. Det var vid en teaterföreställning hösten 1948, och dagboken börjar mitt i ett samtal. Rut var aktuell med diktsamlingen *Dina händers ekon*, där bland annat den episka sviten ”Drottningen” ingår:

Vanlig prosa kan jag inte skriva, sa jag till Ahlin. Men då berömde han Drottningen. Att det var psyk. i lyriken.

- Va kul. Jag har fått så olika kritik av den. Karl [Vennberg] är tveksam.
- Han säger att han alltid är tveksam vid erotisk lyrik.

Han sa också att efter Erik [Lindgren] var nog det episka den enda möjligheten att ge nåt nytt. Det stämmer ju med mina försök i *Gravdikten* o *Alkestis*. Och romantanken. Och så borde jag sitta för Jones, skulptural. Ack hur ljuvt att höra. Men han gör mej inte särskilt intelligent. Ingen gör mej så intelligent som G. [Oswald]

Sen går ett år. Hösten 1949 berättar dagboken om en erotisk dröm som hon har om Lars Ahlin och som mynnar ut i en barnslig kyss följt av meningen: ”Sen blev det visst samlag också, men det har jag inget direkt minne av.” Med en förflyttning som påminner om de abrupta i *Alice i Underlandet* är vi i nästa stycke tillbaka i verkligheten. Även där går det, likt *Alice i underlandet*, raskt till: ”Ahlin var på Konserthuset, och skickade mej till Jones, som vill göra mitt porträtt. Vi börjar i morron.”

Mer än så får vi alltså aldrig veta om sittningen. Men huvudet går att följa. Den lyriska experimentfilmen *De vita händerna* spelades in i lägenheten i Årsta i början av 1950. Den bygger på sagan om Tristan och Isolde och handlar om den period då Tristan, skild från sin älskade Isolde den blonda, levde med en annan Isolde, Isolde med de vita händerna. Perspektivet är den andra Isoldes, den icke älskades. Rut gör denna Isolde och mycket av filmen utspelas i hennes ansikte.

Vid ett tillfälle går de levande ansiktena och kropparna och deras oavbrutna rörlighet över i artefakter. Även de är återgivna i rörelse, med åkande kamera, och båda är hämtade från Ruts lägenhet. Den ena är en lerrelief av Egon Møller-Nielsen från Ruts vägg i vardagsrummet, den andra Jones porträtthuvud. Själv har jag störts av deras närvaro, troligen mest för att de som en del av heminredningen drog med sig en trivialisering för mig. Men samtidigt visar de en spännande gränsöverskridning. Människan blir artefakt, eller artefakten – som ju även själva filmen är – blir levande. Av en sen dagbokssanteckning, som jag inte har tillgång till här men åberopar i min bok om Rut Hillarp, framgår att idén att lägga in artefakterna i filmen kom från Livada. Kanske ville han, som den mer teoretiska av de två, få in ett slags metapoetiskt element i den högstämnda betraktelsen av kärleken: – Se här, allt är ju bara lera, det stoff som drömmar vävas av. På så sätt skulle det också kunna ses som en medveten alienering, en brechtsk verfremdungseffekt.

Ett perspektivbyte handlar det också om den första gång som skulpturen själv uppträder i dagboken. Det är våren 1950. Rut håller på att inleda ett förhållande med kritikern Åke Janzon, en man av annan typ än den Livada som hon nu försöker frigöra sig ifrån. Åke Janzon var akademiker, bildad, 1700-talskonnässör. Till bakgrunden för Ruts del hör plågan

av den kyskhets som Livada sedan länge insisterat på dem emellan. De inledande turerna i förhållandet till Åke finns med i dagboken. Så kommer den kväll då steget ska tas. Det gränsöverskridande som här inträffar är kanske än mer märkligt än i *De vita händerna*, en *Dorian Grays porträtt* fast utan fasa:

I torsdags middag på KB och sen hit. Han satt länge och funderade på vad det var för fel med Jones huvud: tjuvigt därför att det var så arkaiskt, man borde sätta pärlor i ögonen! Men inte nåt porträtt just. Med fingrarna skärmade han lampljuset så att det spelade över leran. Jag satt på stolskarmen och upplevde det som fantastiska smekningar, lättare än Solveigs [Johs] fingertoppar längs mitt hårfäste eller genom mitt hår.

Fingertopparna berör inte direkt utan genom manipulation av belysningen från lampan, och beröringen registreras inte av subjektet direkt utan förmedlad genom leran i skulpturen. Till skillnad från mig – och jag tror många andra – fann inte Åke Janzon någon porträttlighet i huvudet. Skälet tycks vara att det arkaiska hos Rut skrämde honom, ja gjorde honom bokstavligen impotent. Den Rut han ville ha var en vardaglig. Mycket konkret träder det fram i att han bytte ut det av ”[h]ela gamla testamentet” tyngda Rut mot hennes andranamn Gunhild, ett namn som Rut å sin sida anger som ”helt främmande”. Men Åke Janzon insisterar: ”Tänk så mkt lättare allt vore om du hette Gunhild.”

Nästa gång skulpturen kommer upp sker samma gränsöverklivning, fast nu i motsatt riktning. Rut ligger utsträckt på en säng eller soffa: ”Hans fingrar mot mitt liggande ansikte: ’Nu är du verkligen skulptural. Men det är inte ett problem för Jones, utan för dom finaste 1700talsmästarna’ (har nämnt för mej okända namn)”. När den arkaiska Rut äntligen kan omfattas av Åke, ja till och med smekas, så är det inte genom henne själv och heller inte genom Arne Jones. Det är en skulptur- eller en skulptural kvinna – som förmedlas till honom av de mer förtrogna 1700-talsmästarna.

Sista gången porträttet nämns i det material jag nu har till hands är 1952, när Nationalmuseum köpte in huvudet. Korthugget står i dagboken: ”Nationalmuseum har köpt Jones huvud av mej o. Gerard [Bonnier].” Numera finns det på Gripsholms slott medan Ruts replik testamenterades till brorsdottern Birgitta Hillarp.

Birgitta Holm

Rut Hillarp 1949-1950, höjd 32 cm.

Birgitta Holms efterord.

Rut Hillarp var mångsidigt skapande, författare, fotograf, filmare, tecknare och målare. Hon debuterade 1946 med diktsamlingen *Solens brunn* och räknades som en av de ledande 40-talisterna i Sverige. Ytterligare två diktsamlingar kom under 40-talet, följt av den lyriska romanen *Blodförmörkelse* 1951 och de två experimentfilmerna *Det underbara mötet* och *De vita händerna*. Denna första skaparperiod, som också innefattar romanerna *Sindhia* och *En eld är havet*, upphörde med reseskildringen *Kustlinje* 1964.

Skapande var Rut Hillarp alltid, men en återkomst i offentligheten skedde på 80-talet i och med de tre bild-diktsamlingarna *Spegel under jorden*, *Penelopes väntan* och *Strand för Isolde*. Efter hennes död 2004 har allt större uppmärksamhet ägnats hennes verk, och då inte minst de visuella delarna som de dubbelkopierade fotografierna och de tidiga filmerna. Birgitta Holms monografi över Rut Hillarp utkom 2011, *Rut Hillarp. Poet och erotiskt geni*. Om deras nära förhållande genom livet skriver hon i sin inledning:

våra liv blev oupplösligt sammanflätade. I mitt var hon ett inre fäste, och det finns ingenting i de yttre linjerna som inte har med Rut att göra. Att jag blev litteraturvetare, att jag skrev trebetygsuppsats om Sivar Arnér, att jag doktorerade på Gösta Oswald, ja i en gammal stencil hittar jag till och med att de tre författare som jag besjunger i min studentvisa till henne är just de som blev mina "Romanens mödrar": Fredrika Bremer, Selma Lagerlöf och Victoria Benedictsson.

Men även jag i Ruts. Jag var det kontinuerliga i hennes liv, en kärlek för sig vid sidan av passionen, där Sivar var den största.